

Stowarzyszenie Kandydatów Adwokackich w Krakowie (1896–1939)

Opracowanie przedstawia w zarysie historię jednego z najstarszych w Polsce stowarzyszeń prawniczych o charakterze korporacyjnym, tj. założonego w Krakowie w 1896 roku Stowarzyszenia Kandydatów Adwokackich. Podkreślenia wymaga jednak fakt, że pomysł założenia w Galicji tego rodzaju organizacji pojawił się już znacznie wcześniej, bo w 1882 roku¹, i był rozwijany w kolejnych latach². Genezy powstania Stowarzyszenia należy upatrywać w złej sytuacji materialnej i ustrojowej przyszłych adwokatów, którzy uznali, że jedynie w ramach zrzeszenia mogą skutecznie walczyć o polepszenie swojego bytu. Artykuł ma na celu wypełnienie pewnej luki, związanej z działalnością krakowskiego środowiska adwokackiego, skupionego w Stowarzyszeniu Kandydatów Adwokackich.

Jedynym źródłem wiedzy o Stowarzyszeniu są materiały archiwalne, drukowane statuty oraz drobne informacje o jego działalności zamieszczane w kronikach krakowskich czasopism adwokackich, jak „Głos Obrońców” i „Głos Adwokatów”. Z uwagi na lokalny charakter Stowarzyszenia, brak o nim informacji w innych czasopismach adwokackich wydawanych w okresie międzywojennym. Krakowskie zrzeszenie nie drukowało także swoich sprawozdań, listy członków, nie wydawało własnego organu prasowego. Nadto krótki czas trwania członkostwa w Stowarzyszeniu, odpowiadający okresowi aplikacji adwokackiej, nie pozwala na przybliżenie sylwetek kandydatów adwokackich skupionych w zrzeszeniu. Mimo tych braków historia krakowskiego Stowarzyszenia warta jest przynajmniej krótkiego przedstawienia, choćby z uwagi na rolę, jaką odegrało ono w dziejach adwokatury polskiej oraz małopolskiego środowiska prawniczego.

Utworzone w 1896 roku Stowarzyszenie Kandydatów Adwokackich pod taką właśnie nazwą funkcjonowało do roku 1932, tj. do wejścia w życie jednolitej dla całego państwa ustawy adwokackiej³. W związku z tym, że nowe prawo nie posługiwało się już austriackim określeniem kandydata adwokackiego, zmieniono dotychczasową nazwę organizacji na Stowarzyszenie Aplikantów Adwokackich Okręgu Sądu Apelacyjnego w Krakowie. Ta nazwa była używana do wybuchu II wojny światowej.

Podstawą organizacji Stowarzyszenia był statut, który określał cele działalności oraz jego wewnętrzną strukturę. Określone w statucie zadania krakowskiego Stowarzyszenia w jego pierwszej wersji z roku 1896, mimo późniejszych korekt statutu, pozostały w zasadzie niezmienione i wiązały się głównie ze strzeżeniem godności stanu adwokackiego oraz ochroną interesów kandydatów adwokackich i niesieniem im pomocy materialnej. Stowarzyszenie uznało również za swój cel wzmacnianie wśród członków więzi opartych na zasadach koleżeństwa i solidarności⁴. Środkami służącymi do realizacji tych zadań było w szczególności zwoływanie ogólnych zebrań, a także kierowanie do odpowiednich instytucji petycji i memoriałów w sprawach dotyczących kandydatów adwokackich. Z kolei formą służącą niesieniu pomocy członkom Stowarzyszenia miało być udzielanie pożyczek i zapomóg z funduszy związku oraz pośredniczenie w poszukiwaniu pracy. Szczególnym sposobem urzeczywistniania celów Stowarzyszenia okazało się prowadzenie szeroko rozumianej działalności naukowej, zwłaszcza przez publikowanie prac członków oraz utrzymywanie własnej biblioteki i czytelni prawniczej⁵. W kolejnych statutach Stowarzyszenia wśród jego celów na plan pierwszy wysunęły się

¹ Idea założenia w Krakowie stowarzyszenia zrzeszającego kandydatów adwokackich pojawiła się po raz pierwszy jeszcze w 1882 r. Zawiązało się wówczas Stowarzyszenie Koncypientów Adwokackich, które za swój podstawowy cel działania obrało sobie strzeżenie i obronę interesów adwokatury oraz podniesienie poziomu etycznego i naukowego jej członków. Mimo utworzenia stowarzyszenia i opracowania jego statutu, trudno jednak dziś jednoznacznie stwierdzić, czy podjęło ono działalność i w jakim zakresie stanowiło pierwowzór dla zrzeszenia omawianego w niniejszej pra-

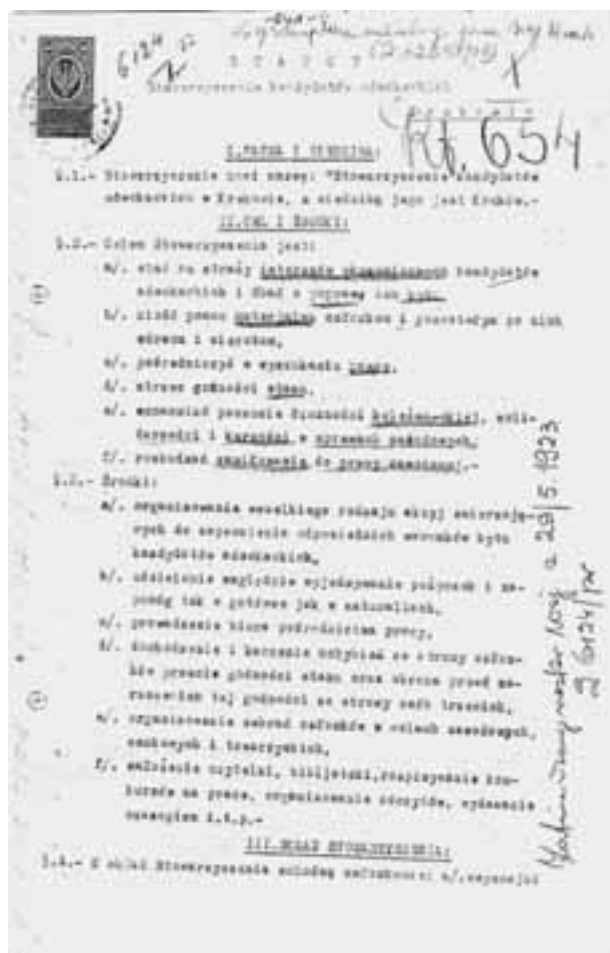
cy. *Ze Stowarzyszeń*. „Przegląd Sądowy i Administracyjny” 1882, nr 22, s. 177.

² Por. J. W.: *Słów kilka o naszych kandydatach adwokatury*. „Prawnik”, 1888, nr 45, s. 438 nn.

³ Rozporządzenie Prezydenta RP z 7 października 1932 r. – Prawo o ustroju adwokatury (DzU RP nr 86, poz. 733).

⁴ *Statut Stowarzyszenia Kandydatów Adwokackich w Krakowie*. Kraków 1896, s. 1.

⁵ *Ibidem*, s. 2.

1. Statut Stowarzyszenia Kandydatów Adwokackich w Krakowie z 1927 roku (pierwsza strona)

raczej sprawy związane z polepszeniem bytu aplikantów adwokackich, udzielaniem pożyczek i zapomóg oraz pośrednictwem w znalezieniu pracy⁶. W ostatnim statucie z 1937 roku określono nowe zadanie Stowarzyszenia, polegające na obowiązku wychowywania własnych członków na rzeczników prawa i słuszności, mających na względzie dobro państwa. Stowarzyszenie uznało też za swój cel współdziałanie z samorządem adwokackim w przygotowaniu aplikantów adwokackich do wykonywania przyszłego zawodu⁷.

W pierwszym statucie Stowarzyszenia z 1896 roku przewidziano cztery rodzaje członkostwa. Pierwszą kategorię stanowili członkowie zwyczajni, którymi mogli zostać jedynie kandydaci adwokacy oraz conceptowi urzędnicy ck Prokuraturii Skarbu praktykujący w okręgu krakowskiej Izby Adwokackiej bądź na Śląsku. Drugą grupą byli członkowie nadzwyczajni, którzy rekrutowali się spośród prawników spełniających ustawowe wymogi dla wpisu na listę kandydatów adwokackich. Osobną kategorię stanowili członkowie wspierający i honorowi. Pierwsi z nich nabywali status członka z chwilą wpłaty na rzecz Stowarzyszenia składki w kwocie co najmniej 20 koron, drugich zaś w poczet członków przyjmowało walne zgromadzenie spośród osób zasłużonych w dziedzinie prawa⁸.

Powstanie Stowarzyszenia spotkało się z dużym zainteresowaniem nie tylko kandydatów adwokackich, ale także samych adwokatów, a ponadto stanowiło zapewne impuls do powstania podobnych stowarzyszeń także w innych miastach Galicji⁹. Dowodem na rosnące zainteresowanie członkostwem w zrzeszeniu było dokonanie zmiany w jego statucie, pozwalającej na uznanie adwokatów zapisanych do Stowarzyszenia za członków nadzwyczajnych, co miało ułatwić im wpis i rozszerzyć katalog praw członkowskich¹⁰. W kolejnych statutach zlikwidowano członkostwo wspierające, natomiast członkostwo nadzwyczajne nabywali, już niejako z mocy prawa, aplikanci adwokacy z chwilą wpisania ich na listę adwokatów oraz ci adwokaci, którzy złożyli deklarację członkowską. Zmiany te obowiązywały do końca istnienia Stowarzyszenia i zapewne przyczyniły się do zwiększenia jego składu osobowego. W 1925 roku krakowskie Stowarzyszenie Kandydatów Adwokackich liczyło już 120 członków zwyczajnych oraz 15 honorowych¹¹.

Podkreślenia wymaga fakt, że przez cały okres istnienia Stowarzyszenie miało charakter apolityczny, a przynależność do niego nie opierała się na kryterium narodowościowym. Znaczną część członków stanowili aplikanci narodowości żydowskiej, którzy wspólnie z polskimi kolegami dążyli zgodnie do realizacji zamierzonych celów, występując przy tym przeciwko wprowadzeniu w polskiej adwokaturze jakiegokolwiek *numerus clausus* opartego na kryterium narodowościowym¹². Z chwilą dopuszczenia kobiet do adwokatury, w poczet członków Stowarzyszenia zaczęto chętnie

⁶ Statut Stowarzyszenia Kandydatów Adwokackich w Krakowie, Archiwum Państwowe w Krakowie, akta Starostwa Grodzkiego Krakowskiego (dalej cyt. APKr, akta StGKr), sygn. 210, s. 841.

⁷ Statut Stowarzyszenia Aplikantów Adwokackich Okręgu Sądu Apelacyjnego w Krakowie. APKr, akta StGKr, sygn. 210, s. 985.

⁸ *Ibidem*, s. 5.

⁹ Dowodem na to może być fakt, że do 1904 r., poza krakowskim, istniały już stowarzyszenia kandydatów adwokackich we Lwowie i Przemyślu. Wszystkie te organizacje miały podobną strukturę organizacyjną i realizowały podobne cele, zaś o ich bliskości świadczy także fakt, że określały się one mianem bratnich stowarzyszeń. Zrzeszenia te poza realizacją celów statutowych na obszarze swojego działania starały się także organizować wspólne akcje, których przykładem była chociażby próba

zwołania ogólnego wiece kandydatów adwokackich. *Pierwsze sprawozdanie Wydziału Stowarzyszenia Kandydatów Adwokatury okręgu Izby Adwokatów w Przemyślu za rok administracyjny 1904*. Przemyśl 1904, s. 8.

¹⁰ Wydział stowarzyszenia kandydatów adwokackich. „Przegląd Prawa i Administracji” 1899, nr 12, s. 480.

¹¹ Stowarz. Kandydatów Adwokatury w Krakowie. „Głos Adwokatów” 1926, z. 7, s. 221.

¹² W 1939 r. zarząd Stowarzyszenia w sposób zdecydowany zaprotestował przeciwko wprowadzeniu przez Radę Adwokacką w Warszawie odrębnego seminarium dla aplikantów narodowości żydowskiej, uznając jakąkolwiek formę dyskryminacji narodowej w adwokaturze za sprzeczną z prawem. *Z życia zawodowego aplikantów adwokackich*. „Głos Adwokatów” 1939, z. 3, s. 102.

przyjmować aplikantki adwokackie, które piastowały nawet stanowiska we władzach organizacji¹³.

Krakowskie Stowarzyszenie Kandydatów Adwokackich działało poprzez swoje organy. Najważniejszym z nich było walne zgromadzenie, do którego zadań należało w szczególności dokonywanie wyboru osób do pozostałych organów oraz przyjmowanie w poczet członków. Walne zgromadzenie posiadało także wyłączne prawo zmiany statutu i rozwiązania zrzeszenia. Pierwotny statut Stowarzyszenia z 1896 roku wyróżniał zgromadzenia walne i miesięczne, a wśród tych pierwszych ponadto zwyczajne i nadzwyczajne¹⁴. Oprócz walnych zgromadzeń przewidziana była także możliwość zwoływania w każdym czasie zebrań koleżeńskich, których uchwały miały charakter wiążący tylko wtedy, gdy brała w nich udział co najmniej czwarta część członków zwyczajnych. Szczególnym organem był Wydział, który *de facto* zajmował się całą bieżącą działalnością Stowarzyszenia. Na jego czele stał prezes, który nie tylko kierował jego pracami, ale także reprezentował zrzeszenie na zewnątrz. W związku z tym, że prezesa wybierano na roczną kadencję, funkcję tę przez cały okres istnienia Stowarzyszenia pełniło wielu kandydatów adwokackich, z których wszystkich nie sposób wymienić¹⁵. Warto jednak wspomnieć, że prezesem Stowarzyszenia w kadencji 1932–1933 był późniejszy adwokat Kazimierz Ostrowski, jeden z najwybitniejszych przedstawicieli palestry krakowskiej¹⁶. Organem nadzoru Stowarzyszenia była wybierana przez walne zgromadzenie komisja kontrolująca, do zadań której należało przeprowadzanie okresowej kontroli finansowej działań Stowarzyszenia i jego skarbnika. Organami Stowarzyszenia były również sądy: honorowy oraz polubowny. Pierwszy z nich był organem stałym, kadencyjnym, odpowiedzialnym za stosowanie kar wobec członków stowarzyszenia za uchybienia godności adwokackiej i zasad solidarności koleżeńskiej. Sąd ten miał prawo orzekać wobec członków karę upomnienia, nagany oraz wykluczenia ze Stowarzyszenia. Z kolei sąd polubowny był organem powoływanym *ad hoc* do rozstrzygania wszelkich sporów wynikających ze stosunku członkostwa¹⁷.

Szczególne znaczenie dla rozwoju krakowskiego Stowarzyszenia Kandydatów Adwokackich odegrał, zwołany rów-

nież z jego inicjatywy, pierwszy Zjazd Kandydatów Adwokackich Małopolski i Śląska Cieszyńskiego, który odbył się w Krakowie w 1927 roku. Znaczenie tego Zjazdu polegało m.in. na przyjęciu nowego statutu, który w jednakowym brzmieniu uchwalony został również dla bratniego Stowarzyszenia Kandydatów Adwokackich z Lwowa¹⁸. Nowy statut uporządkował w szczególności kwestie związane z członkostwem oraz wyraźnie określił liczbę, kompetencje i skład organów Stowarzyszenia. Były nimi od tej pory: walne zgromadzenie, wydział, a następnie zarząd z prezesem na czele oraz komisja rewizyjna i sąd koleżeński. Zjazd z 1927 roku, poza przyjęciem nowego statutu i zbliżeniem środowiska krakowskich i lwowskich aplikantów adwokackich, stanowił także ważny głos obu stowarzyszeń w kwestii obecnej i przyszłej sytuacji aplikantów w Małopolsce. Zagadnienia te miały być także przedmiotem obrad kolejnego zjazdu, który zaplanowano w 1928 roku we Lwowie¹⁹.

Znaczenie zjazdu ogółu kandydatów adwokackich nie sprowadzało się tylko do ochrony ich praw oraz przyjęcia jednakowego statutu dla Stowarzyszenia lwowskiego i krakowskiego. Jego decydujące znaczenie polegało na powołaniu nowego organu, wspólnego dla obu Stowarzyszeń, w postaci Rady Naczelnej Kandydatów Adwokackich Małopolski i Śląska Cieszyńskiego. Zasady działania nowo powołanego organu określone zostały w napisanym przy tej okazji statucie obu Stowarzyszeń. Nowe ciało, w skład którego wchodził delegaci wybierani przez Wydział krakowskiego i lwowskiego Stowarzyszenia, pomyślane zostało jako wspólny głos obu organizacji w sprawach zawodowych, dotyczących wszystkich kandydatów adwokackich z obszaru obowiązywania austriackiej ustawy adwokackiej. Rada była organem okresowym i miała się rozwiązać z chwilą przyjęcia jednolitych dla całego państwa przepisów o aplikacji adwokackiej²⁰. Wspomnieć także należy, że prezesem Rady został adwokat i późniejszy profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego Jerzy Stefan Langrod, który przez swoje zaangażowanie, wniósł znaczny wkład w rozwój krakowskiego środowiska aplikantów adwokackich. Sekretariat Rady Naczelnej został urządzony w Krakowie przy ul. Karmelickiej 9²¹.

¹³ W 1935 r. funkcję wiceprezesa zarządu Stowarzyszenia pełniła aplikantka Jolanta Ścieżkówna, zaś w 1939 r. sekretarzem zarządu wybrana została aplikantka Maria Fleischfarbówna. *Do Starostwa Grodzkiego w Krakowie*, APKr, akta StGKr, sygn. 210, s. 958, 971.

¹⁴ *Statut Stowarzyszenia...*, s. 8.

¹⁵ Dostępne materiały pozwalają na ustalenie, że prezesami Wydziału Stowarzyszenia Kandydatów Adwokackich byli w poszczególnych latach: Zygmunt Piesiewicz (1899), Jerzy Trammer (1906–1907), Władysław Bogdani (1910–1912), Jakub Sperr (1923–1925), Teodor Molkner (1926–1927), Kazimierz Ostrowski (1932–1933), Jerzy Rattler (1935), Jan Sůskind, (1938), Henryk Vogler (1939).

¹⁶ Adwokat Kazimierz Ostrowski urodził się 29 maja 1907 r. w Krakowie. Był absolwentem prawa na Uniwersytecie Jagiellońskim, w 1934 r. został wpisany na listę adwokatów krakowskiej Izby. W czasie drugiej wojny światowej działał w konspiracji, należał do Związku Odbudowy Rzeczypospolitej, pełniąc funkcję Komendanta Okręgu Krakowskiego. Uczestniczył także w powsta-

niu warszawskim jako dowódca Placówki Radiowo-Informacyjnej „Anna”. Wstąpił się jako obrońca w procesach politycznych uczestników manifestacji z okazji 3 Maja 1946 r. w Krakowie, działaczy WiN, Kurii Arcybiskupiej w Krakowie, działaczy „Solidarności” z czasów stanu wojennego. Za działalność państwową i w organach adwokatury Kazimierz Ostrowski odznaczony został licznymi medalami i odznakami. Zmarł w wieku 92 lat w Krakowie; szerzej: Płażek S.: *Adwokat dr Kazimierz Ostrowski (1907–1999)*. „Palestra” 2002, nr 1–2, s. 244.

¹⁷ *Statut Stowarzyszenia...*, s. 12.

¹⁸ Zob. *Statut jednobrzmiący dla Stowarzyszenia Kandydatów Adwokackich okręgu Sądu Apelacyjnego we Lwowie i Krakowie*. APKr, akta StGKr, sygn. 210.

¹⁹ Langrod S.: *Przed II-gim zjazdem kandydatów adwokackich Małopolski i Śląska Cieszyńskiego*. Kraków 1928, s. 3 nn.

²⁰ *Statut jednobrzmiący...*, s. 934.

²¹ *Rada Naczelna Kandydatów Adwokackich Małopolski i Śląska Cieszyńskiego*, „Głos Adwokatów” 1927, nr 8, s. 470.

STOWARZYSZENIE
APLIKANTÓW ADWOKACKICH
OKRĘGU SĄDU APELACYJNEGO
W KRAKOWIE.

Kraków, dnia 21 MARCA 1939.

938-1011-

Rej. Do 394

Starostwa Grodzkiego

L. p.

w Krakowie

Komunikujemy uprzejmie, że na Zwyczajnym Walnym Zebraniu członków naszego Stowarzyszenia odbytym w dniu 12 marca br. - został wybrany Zarząd Stowarzyszenia, który ukonstytuował się następująco :

Prezes.....Mgr. Henryk Vogler ul. św. Marka 33
Wice-prezesi.....Mgr. Aleksander Waronhaupt ul. Krowoderska 6.
Mgr. Abram Sztul ul. Starowislna 78
Sekretarz.....Mgr. Maria Fleischfarbówna ul. św. Tomasza 8.m.9
Zast. sekretarza.....Mgr. Stanisław Rosenberg ul. Franciszkańska 1
/kanc. adw. Józefa Steinberga/
Skarbnik.....Dr. Karol Kalmas ul. Radziwiłłowska 9.
Członkowie Zarządu....Mgr. Jerzy Bazes ul. Grodzka 55
Dr. Ignacy Rufeles Wenecja 3
Mgr. Emil Rosenstrauch ul. Długa 26 m.9.
Mgr. Władysław Schneid ul. Pańska 4
Mgr. Norbert Sonnenblick ul. Miodowa 35

O powyższym komunikujemy Świątnemu Starostwu po myśli przepisów o stowarzyszeniach i pozostajemy z należnym poważaniem

Za Zarząd :

Sekretarz :

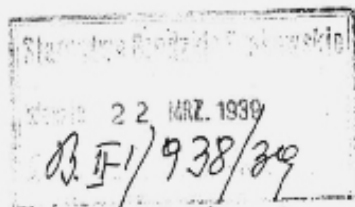
Prezes :

Mgr. Maria Fleischfarbówna

Mgr. Henryk Vogler

Mgr. Maria Fleischfarbówna

Henryk Vogler

Szybki rozwój Stowarzyszenia, a także stały wzrost liczby aplikantów adwokackich, stanowił zapewne impuls do rozszerzenia działalności poza Kraków. W statucie zrzeszenia z 1923 roku brakowało jeszcze zapisów o jego lokalnej działalności, jednakże w statucie przyjętym w 1927 roku przewidziano już możliwość tworzenia lokalnych struktur organizacji w postaci oddziałów i delegacji. Te pierwsze mogły zostać założone w każdej miejscowości, w której aplikację odbywało przynajmniej pięciu członków Stowarzyszenia. Organami oddziału były zebranie plenarne i zarząd. Z kolei tam, gdzie było mniej niż pięciu członków, krakowski Wydział mógł ustanowić delegata²². Aby ograniczyć możliwość tworzenia oddziałów w zbyt prosty sposób, w statucie z 1937 roku w ich miejsce powołano koła miejscowe. Koło takie mogło zostać założone jedynie z inicjatywy zarządu Stowarzyszenia lub co najmniej trzydziestu aplikantów zamieszkujących w okręgu sądu okręgowego lub grodzkiego. Ponadto koło, jako struktura Stowarzyszenia załatwiająca niemal wszystkie jego sprawy na szczeblu lokalnym, posiadało własne organy w postaci zarządu, zebrania plenarnego, komisji rewizyjnej i sądu koleżeńkiego²³. Trudno dziś ustalić, ile dokładnie oddziałów, względnie kół, posiadało Stowarzyszenie, bez wątpienia jednak w połowie lat 30. funkcjonował oddział w Nowym Sączu, Tarnowie i w Białymostku-Białej.

W strukturze wewnętrznej Stowarzyszenia, obok jego organów, działały również komisje, powoływane przez Wydział, zazwyczaj dla rozstrzygnięcia określonej kategorii spraw, rzadziej dla opracowania bądź załatwienia konkretnej sprawy. W skład komisji wchodził członkowie Stowarzyszenia, a przewodniczyła im osoba delegowana przez Wydział²⁴. W 1926 roku Stowarzyszenie posiadało sześć komisji, tj. organizacyjną, naukową, biblioteczną, towarzyską, pośrednictwa pracy oraz dla opracowania przyszłej ustawy adwokackiej²⁵. W 1932 roku w ramach Stowarzyszenia utworzono nowe komisje, których zakres działania został dodatkowo określony wewnętrznymi regulaminami. Pierwszą z nich była komisja obrony godności stanu, do zadań której należało zgłaszanie Wydziałowi wszelkich przypadków naruszania godności zawodu, zwłaszcza w odniesieniu do aplikantów adwokackich. Druga komisja, nazwana samopomocową, odpowiadała za udzielanie członkom pożyczek i pośrednictwo w znalezieniu pracy²⁶.

Pierwsze lata istnienia krakowskiego Stowarzyszenia, obejmujące czas od jego założenia do wybuchu I wojny światowej, są najmniej znane. Bez wątpienia jednak przez okres ten zrzeszenie realizowało swoje zadania statutowe związane z ochroną praw kandydatów adwokackich. Wiadomo bez wątpienia, że przed wybuchem wojny kandydaci adwokacy domagali się podwyższenia swoich płac, kierując w tej sprawie liczne memoriały²⁷. Brak zachowanych źródeł nie pozwala też na przedstawienie losów Stowarzyszenia i jego członków w latach I wojny światowej²⁸. Można jedynie przypuszczać, że działania wojenne, czasowe zamknięcie bądź przeniesienie krakowskich sądów spowodowały, że kandydaci adwokacy zawiesili działalność swego zrzeszenia. Część z nich została wcielona do armii²⁹, pozostali zapewne włączyli się w pracę samorządu adwokackiego, który m.in. udzielał pomocy finansowej swoim członkom, czy też

prowadził w Krakowie biuro gminne pomocy w sprawach prywatnych osobom powołanym do armii.

Po zakończeniu wojny Stowarzyszenie Kandydatów Adwokackich w Krakowie na nowo podjęło działalność i przeprowadziło szereg akcji związanych z realizacją zadań statutowych, co świadczy o jego szybkim rozwoju. W pierwszej kolejności władze Stowarzyszenia podjęły próbę wprowadzenia jednolitego czasu pracy w kancelariach adwokackich, która do tej pory wykonywana była przez kandydatów adwokackich przed południem i po południu. Nadto Stowarzyszenie próbowało przekonywać adwokatów, by przy podpisywaniu z kandydatami umów o pracę, gwarantowali tym ostatnim prawo do wolnej niedzieli i płatnego urlopu w wymiarze jednego miesiąca w ciągu roku³⁰.

Działania Stowarzyszenia związane z ochroną interesów ekonomicznych swoich członków kontynuowane były także w niepodległej Polsce. Nie sposób wymienić tutaj wszystkich przedsięwzięć podjętych w tym zakresie. Zaraz po zakończeniu wojny, w związku z kryzysem i drożyzną, udało się Stowarzyszeniu wywalczyć dla aplikantów odpowiednie przydziały na materiały odzieżowe³¹. Wspomnieć trzeba także o zaangażowaniu Stowarzyszenia w walkę o płatną aplikację adwokacką. W związku z tym, że część adwokatów uchylała się od płacenia aplikantom wynagrodzenia za pracę, Stowarzyszenie zorganizowało w 1932 roku wiec, którego celem było omówienie złej sytuacji ekonomicznej aplikantów i sposobów zaradzenia temu stanowi. Podczas wiecu podjęta została rezolucja, w myśl której postanowiono utworzyć w ramach Stowarzyszenia specjalną komisję obrony godności stanu, która miała być odpowiedzialna za zgłaszanie wszystkich przypadków uchybień w wypłacaniu

²² Statut jednobrzmiący..., s. 934.

²³ Statut Stowarzyszenia Aplikantów Adwokackich Okręgu Sądu Apelacyjnego w Krakowie. s. 991.

²⁴ Statut jednobrzmiący..., s. 933.

²⁵ Komunikat Stowarzyszenia Kandydatów Adwokackich w Krakowie. „Głos Adwokatów” 1926, z. 8, s. 250.

²⁶ Sprawozdanie Wydziału Stowarzyszenia Kandydatów Adwokackich Okręgu Sądu Apelacyjnego w Krakowie za okres od stycznia 1932 do 23 lutego 1933 (dalej: *Sprawozdanie...*). APKr, akta StGKr, sygn. 210, s. 921.

²⁷ Por m.in. *Sprawozdanie Wydziału Krakowskiej Izby Adwokackiej z czynności za rok 1917*. „Przegląd Adwokacki”, 1918, s. 6 nn.

²⁸ Z okresu tego zachowały się jedynie cytowane już statuty Stowarzyszenia oraz protokoły posiedzeń jego Wydziału. Materiały te nie dają jednak możliwości odtworzenia działalności zrzeszenia, a także przybliżenia sylwetek tworzących je kandydatów adwokackich.

²⁹ Z chwilą wybuchu wojny do czynnej służby wojskowej powołanych zostało 135 kandydatów adwokackich, co stanowiło ponad połowę wszystkich kandydatów wpisanych w omawianym okresie na listę Krakowskiej Izby Adwokatów; *Sprawozdanie Wydziału Krakowskiej Izby Adwokackiej i Rady Dyscyplinarnej za czas od 1 stycznia 1914 r. do 31 grudnia 1915 r.* Kraków 1916, s. 27.

³⁰ *Ibidem*, s. 478.

³¹ *Sprawozdanie Wydziału Krakowskiej Izby Adwokackiej z czynności za rok 1918*, „Przegląd Adwokacki” 1919, s. 6.

3. „Głos Obronców”, pismo Stowarzyszenia Kandydatów Adwokackich w Krakowie (pierwsza strona)

pensji aplikantom adwokackim. Stowarzyszenie wezwało również Radę Adwokacką w Krakowie do dyscyplinarnego ścigania tych adwokatów, którzy zatrudniali aplikantów bez wynagrodzenia³².

Oprócz działań służących ochronie praw ekonomicznych aplikantów w adwokaturze, znaczna część aktywności Stowarzyszenia wiązała się z reprezentacją interesów aplikantów adwokackich zrzeszonych w organizacji na szczeblu lokalnym. Na uwagę zasługuje w szczególności zainicjowana przez Stowarzyszenie akcja pomocy materialnej dla aplikantów, polegająca na zorganizowaniu swoistego biura pośrednictwa pracy. Biuro to mieściło się w siedzibie krakowskiej Rady Adwokackiej przy ul. Gołębiej. Stowarzyszenie prowadziło także rejestr bezrobotnych aplikantów, będących jego członkami, co miało ułatwić znalezienie zatrudnienia

także poza Krakowem³³. Organizacja, najczęściej w formie wniosków i memoriałów, interweniowała u władz sądowych i administracyjnych w różnego rodzaju sprawach odnoszących się do interesów bądź praw swoich członków. Przykładem takich działań, współcześnie mogących uchodzić za błahe, było chociażby wystąpienie w 1933 roku zarządu Stowarzyszenia do Prezesa Sądu Apelacyjnego w Krakowie z prośbą o wydanie zarządzeń zmniejszających czas oczekiwania aplikantów na uzyskanie informacji w sekretariatach krakowskiego Sądu Grodzkiego³⁴.

Aktywność Stowarzyszenia wyrażała się także w ochronie interesów korporacyjnych swoich członków w ramach obowiązującego prawa adwokackiego. Na uwagę zasługuje tutaj zwłaszcza zaangażowanie w pracę nad przygotowaniem jednolitej dla całego państwa ustawy adwokackiej. Członkowie Stowarzyszenia wzięli aktywny udział w opracowaniu projektu uregulowania aplikacji adwokackiej³⁵, który ich zdaniem powinien stanowić część ustawy adwokackiej. Projekt ten został przyjęty na wspomnianym już zjeździe kandydatów adwokackich w 1927 roku. Z kolei, po wejściu w życie nowego prawa adwokackiego w 1932 roku, działania Stowarzyszenia skupiły się na uzyskiwaniu korzystnych z punktu widzenia aplikantów interpretacji przepisów nowej ustawy adwokackiej. Wydział Stowarzyszenia interweniował również u prezesów różnych sądów krakowskich, m.in. w sprawie powoływania aplikantów do zarządów ugodowych i przymusowych oraz dopuszczenia ich do udziału w posiedzeniach przed sądami rozjemczymi³⁶. Kolejne działania podjęto w 1938 roku i były one związane z wydaniem przez ministra sprawiedliwości rozporządzenia zamykającego aplikantom prawa wpisu na listę adwokatów do końca 1945 roku³⁷. W specjalnej rezolucji przedstawiciele Stowarzyszenia uznali powyższe ograniczenie za sprzeczne z zagwarantowaną w Konstytucji RP zasadą swobody wyboru zawodu oraz zaapelowali do opinii publicznej o solidarne poparcie dla działań, mających na celu uzyskanie uchylecia przepisów o zamknięciu list³⁸. Podczas plenarnego zebrania członków Stowarzyszenia podjęto decyzję o utworzeniu Komitetu Obrony Praw Aplikantów Adwokackich, który jako reprezentacja starszego pokolenia miał podjąć się obrony praw aplikantów³⁹.

Zasługą Stowarzyszenia było również założenie w 1926 roku pierwszej w Krakowie czytelnicy prawniczej, która, podobnie jak wcześniej utworzona biblioteka, mieściła się w budynku Rady Adwokackiej przy ul. Gołębiej⁴⁰. Czytelnia czynna była cztery dni w tygodniu przez dwanaście godzin i dawała możliwość korzystania ze wszystkich

³² Do Świątyni Starostwa Grodzkiego w Krakowie. APKr, akta StGKr, sygn. 210, s. 903 nn.

³³ Rejestracja bezrobotnych aplikantów adwokackich. „Głos Adwokatów”, 1933, z. 10/11, s. 326.

³⁴ Urzędowanie w sekretariatach Sądu grodzkiego w Krakowie. „Głos Adwokatów” 1933, z. 10/11, s. 326.

³⁵ Zob. szerzej: Projekt uregulowania aplikacji adwokackiej w opracowaniu mającej ordynacji adwokackiej uchwalony przez I. Walny Zjazd kandydatów adwokackich Małopolski i Śląska Cieszyńskiego dnia 6 czerwca 1927 r w Krakowie. „Głos Adwokatów” 1927, z. 6, s. 467 nn.

³⁶ Sprawozdanie..., s. 919.

³⁷ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 4 czerwca 1938 r. o zamknięciu list adwokatów i aplikantów adwokackich (DzU RP nr 40, poz. 334).

³⁸ Aplikanci Adwokacy w obronie swych praw. „Głos Adwokatów” 1938, z. 6, s. 167.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ W latach 20. Wydział Izby Adwokackiej w Krakowie posiadał dwa budynki przy ul. Gołębiej 1 i 6.

najważniejszych czasopism prawniczych, ukazujących się ówczesnie w kraju i za granicą⁴¹. Szczególnie dużo miejsca poświęcało Stowarzyszenie działalności edukacyjnej. Zasadą było przeprowadzanie w siedzibie Stowarzyszenia stałych cotygodniowych wieczorów dyskusyjnych, podczas których zaproszeni goście, głównie adwokaci, wygłaszali referaty z teorii i praktyki prawniczej. Od 1926 roku Stowarzyszenie zainicjowało także cykl publicznych odczytów⁴², w ramach których referaty wygłaszali najwybitniejsi przedstawiciele polskiego prawodawstwa⁴³.

Zasługą Stowarzyszenia Kandydatów Adwokackich stało się również stworzenie, a następnie współredagowanie własnego pisma „Głos Obrońców”. Pierwszy numer tego kwartalnika ukazał się w 1913 roku, wybuch wojny położył jednak kres wydawaniu pisma. Redaktorem odpowiedzialnym czasopisma był znany krakowski adwokat Zygmunt Mandel, w którego kancelarii przy ul. św. Gertrudy mieściła się także redakcja kwartalnika. Niestety w piśmie brak jest informacji o działalności Stowarzyszenia przed wybuchem I wojny światowej. Na łamach pisma zamieszczano bowiem w głównej mierze artykuły poświęcone adwokaturze oraz sprawom usprawnienia krakowskiego wymiaru sprawiedliwości⁴⁴.

Krakowskie Stowarzyszenie było również inicjatorem i organizatorem zwołania ogólnopolskiego zjazdu delegatów wszystkich działających w kraju organizacji zrzeszających aplikantów adwokackich⁴⁵. Zjazd początkowo miał odbyć się pod koniec 1933 roku, ostatecznie jednak przełożony został na rok następny. Przedstawiciele Stowarzyszenia aktywnie uczestniczyli także we wcześniejszych oraz kolejnych zjazdach, zwłaszcza w zjeździe w 1937 roku, podczas którego powołano do życia organizację skupiającą niemal wszystkie stowarzyszenia aplikantów adwokackich pod nazwą Związek Stowarzyszeń Aplikantów Adwokackich RP⁴⁶.

Stowarzyszenie Kandydatów Adwokackich utrzymywało kontakty nie tylko z innymi stowarzyszeniami skupiającymi młodych członków palestry, ale także z zrzeszeniami grupującymi organizacje prawnicze. W 1926 roku uzyskało przedstawicielstwo w Stałej Delegacji Zrzeszeń i Instytucji Prawniczych Rzeczypospolitej Polskiej, do której wybierało

swoich delegatów⁴⁷. Z kolei, w związku ze wspomnianym już powołaniem do życia Związku Stowarzyszeń Aplikantów Adwokackich RP, w ostatnim statucie Stowarzyszenia z 1937 roku wprowadzono rozdział określający jego relacje wobec Związku. Zgodnie z nowymi przepisami Rada Naczelna Związku miała prawo zobowiązywać zarząd Stowarzyszenia do zwołania w każdym czasie nadzwyczajnego walnego zgromadzenia, a zmiana statutu Stowarzyszenia wymagała dla swojej ważności zatwierdzenia również Rady Związku⁴⁸. Stowarzyszenie utrzymywało też stałe kontakty z bratnim Stowarzyszeniem ze Lwowa, Stowarzyszeniem Aplikantów Adwokackich w Warszawie i Zrzeszeniem Aplikantów Zawodów Prawniczych⁴⁹.

Działania Stowarzyszenia od początku jego istnienia były bardzo ściśle z związane z Wydziałem, a następnie z Radą Adwokacką w Krakowie. Kontakty z samorządem zawodowym polegały na korzystaniu z zaplecza lokalowego Rady, jak również na przyjmowaniu od niej pomocy finansowej, która przybierała postać subwencji⁵⁰. Stowarzyszenie wielokrotnie poprzez swoich członków wspierało działania Rady Adwokackiej, jak również inicjowało akcje związane z aplikantami adwokackimi, których przykładem może być zwoływanie corocznych ogólnych zebrań aplikantów z okręgu izby.

Prezentując działalność krakowskiego Stowarzyszenia nie sposób nie wspomnieć o jego zaangażowaniu w Fundusz Obrony Narodowej. Aplikanci zrzeszeni w Stowarzyszeniu, dostrzegając zagrożenie, wobec jakiego stanęła Polska w 1939 roku, nie tylko aktywnie włączyli się w zbiórkę pieniędzy na rzecz Funduszu, ale także subskrybowali pożyczkę na cele obrony przeciwlotniczej. W kwietniu 1939 roku Zarząd Stowarzyszenia podjął uchwałę oraz wystosował telegram do Naczelnego Wodza, w których oświadczył, że aplikanci zrzeszeni w Stowarzyszeniu są gotowi bronić ojczyzny. Warto przy tej okazji zacytować fragment powyższej uchwały, świadczący o wielkim poczuciu patriotyzmu krakowskich aplikantów: „My, aplikanci adwokaccy zrzeszeni w Stowarzyszeniu (...) ślubujemy, że na każde wezwanie Ojczyzny i Narodu tę powiną daninę na ołtarzu najświętszych ideałów ofiarujemy”⁵¹. Słowa te nabierają szczególnego

⁴¹ *Czytelnia czasopism prawniczych*. „Głos Adwokatów” 1926, z. 8, s. 251.

⁴² *Stowarzyszenie kandydatów adwokatury w Krakowie*. „Głos Adwokatów” 1926, z. 2, s. 55.

⁴³ Tylko w pierwszym kwartale 1926 r. Stowarzyszeniu udało się zaprosić do wygłoszenia publicznego odczytu m.in. byłego rektora UJ i prezydenta Komisji Kodyfikacyjnej Franciszka Ksawerego Fiericha, prof. Leona Wachholza oraz prezesa Prokuraturii Generalnej Jana Windakiewicza: *Ze Stow. Kandydatów Adwokackich w Krakowie*, „Głos Adwokatów” 1926, z. 4, s. 93.

⁴⁴ Pismo przedstawia niezwykle interesujący obraz funkcjonowania krakowskich sądów, które według autorów kwartalnika były w opłakanym stanie technicznym. Stąd też adwokaci aktywnie włączyli się w ideę budowy w Krakowie tzw. Pałacu Sprawiedliwości. Własny projekt opracowała nawet komisja pod przewodnictwem adwokata Szalaya. Zakładał on budowę pałacu przy ul. Lubicz, naprzeciw dworca kolejowego. Niestety wojna przekreśliła

plany budowy, szerzej: *Pałac sprawiedliwości w Krakowie*. „Głos Obrońców” 1914, nr 2, s. 8 nn.

⁴⁵ Dla organizacji zjazdu z inicjatywy Stowarzyszenia powołano do życia Międzydzielnicową Komisję Porozumiewawczą Aplikantów Palestry Rzeczypospolitej Polskiej, na czele której stanął członek Stowarzyszenia, krakowski aplikant adwokacki Kazimierz Ostrowski. *Ogólny Zjazd Aplikantów Adwokackich Rzeczypospolitej Polskiej*. „Głos Adwokatów” 1933, z. 10/11, s. 325.

⁴⁶ Por.: *Sprawozdanie z Ogólnopolskiego Zjazdu Aplikantów Adwokackich we Lwowie w dniach 31 października i 1 listopada 1937 r.* „Głos Adwokatów” 1937, z. 11, s. 355 nn.

⁴⁷ *Stowarz. Kandydatów*,..., s. 221.

⁴⁸ *Statut Stowarzyszenia Aplikantów Adwokackich Okręgu Sądu Apelacyjnego w Krakowie*, s. 995.

⁴⁹ *Sprawozdanie*..., s. 920.

⁵⁰ *Ibidem*, s. 921.

⁵¹ *Z życia młodej palestry*. „Głos Adwokatów” 1939, z. 3/4, s. 88.

znaczenia zwłaszcza wobec faktu, że większość krakowskich aplikantów adwokackich, w tym głównie narodowości żydowskiej, nie doczekała zakończenia wojny. Brak materiałów nie daje możliwości omówienia działań Stowarzyszenia podczas II wojny światowej. Można jedynie przypuszczać, że mobilizacja do polskiej armii we wrześniu 1939 roku, a przede wszystkim eksterminacja polskich Żydów przez hitlerowskiego okupanta spowodowały samoczynne zaprzestanie prowadzenia działalności przez krakowskie Stowarzyszenie. Wojny nie przetrwało nie tylko samo Stowarzyszenie, ale także nie zachowało się jego archiwum⁵².

Podsumowując podkreślić należy, że krakowskie Stowarzyszenie Kandydatów Adwokackich stanowiło nie tylko

jedną z najstarszych tego rodzaju organizacji funkcjonujących w Galicji, ale było także jedynym stowarzyszeniem aplikantów adwokackich działającym na obszarze całej Małopolski Zachodniej⁵³. Przez cały okres istnienia, w oparciu o zasadę wolnego członkostwa i poszanowania praw wszystkich członków, realizowało zadania statutowe w trosce zarówno o prawa i pozycję aplikantów adwokackich, jak i o samorządną i niezawisłą polską adwokaturę. Swoim dorobkiem i liczbą członków wyróżniało się na tle innych organizacji adwokackich⁵⁴. Nie sposób również nie docenić dziś już zapomnianej roli, jaką odegrało Stowarzyszenie w rozwoju krakowskiej myśli i nauki prawa w okresie międzywojennym.

Trainee Solicitors Association in Kraków (1896–1939)

Modern research on the history of law practically excludes the issues of the history of Polish lawyers associations and professional organizations from the area of its academic interest. In this respect, the present paper is an attempt to bridge this gap by presenting the history and achievements of the Trainee Solicitors Association in Kraków.

The association discussed in the paper was established in Kraków in 1896 and existed without a break until the outbreak of WWII. It was the first, and for many years the most important organization representing trainee solicitors established on the Polish territory. Although the seat of the Association was based in Kraków, its members list included almost all trainee solicitors from Galicia and later from the entire area of West Małopolska. Throughout the many years of its board's activity the Association played a significant

role in the history of the Polish legal community and enhanced the development of local legal circles in Kraków and the entire Galicia thanks to the commitment of the people involved in it. Its most spectacular achievements included the establishment of the first public library and reading room for lawyers in Kraków and the organization of two general conventions of trainee solicitors from the regions of Małopolska and Cieszyn Silesia.

The paper discusses the Association's activity mostly through the presentation of its statutory objectives and through the examination of archival materials (the latter have been only partially preserved). Additional sources of information about the history of the Association were the occasional records documenting its activities published in professional legal periodicals.

⁵² Jedynymi archiwalnymi materiałami związanymi z działalnością Stowarzyszenia są dokumenty przekazywane przez władze zrzeczenia Starostwu Grodzkiemu w Krakowie w ramach nadzoru wykonywanego w oparciu o przepisy Prawo o stowarzyszeniach, zob. *Stowarzyszenie Kandydatów Adwokackich w Krakowie*, akta StGKr, sygn. 210.

⁵³ Analiza materiałów źródłowych i prasy samorządu adwokackiego daje podstawę do przyjęcia, że omawiane Stowarzyszenie było jedynym zarejestrowanym w Krakowie stowarzyszeniem aplikan-

tów adwokackich do roku 1938 r., kiedy powstało Zrzeszenie Aplikantów Adwokackich Okręgu Sądu Apelacyjnego w Krakowie. *Do Starostwa Grodzkiego w Krakowie*. APKr, akta StGKr, sygn. 224, s. 1059 nn. Obok aplikantów adwokackich własne stowarzyszenia w Krakowie założyli także aplikanci notarialni i sądowi, przy czym po 1918 r. organizacje te nie odgrywały już większego znaczenia w małopolskim środowisku prawniczym.

⁵⁴ Kotliński T.: *Stowarzyszenia adwokackie w dwudziestolecu międzywojennym*. „Palestra” 2007, nr 9–10, s. 213 nn.